

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2008:B33

Ängsö slott och östra slottsflygeln

- restaurering av trappor och skadad puts

Antikvarisk kontroll

Ängsö gård 2:1
Ängsö socken
Västmanlands län

Anna Ahlberg

Ängsö slott och östra slottsflygeln - restaurering av trappor och skadad puts

Antikvarisk kontroll

Ängsö gård 2:1
Ängsö socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: 060018

Anna Ahlberg

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2018

Omslagsfoto: Östra slottsflygeln sommaren 2006. Foto: Anna Ahlberg, Västmanlands läns museum.

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Anna Ahlberg, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial ©Lantmäteriet. Ärende nr i MSN2006/01172.

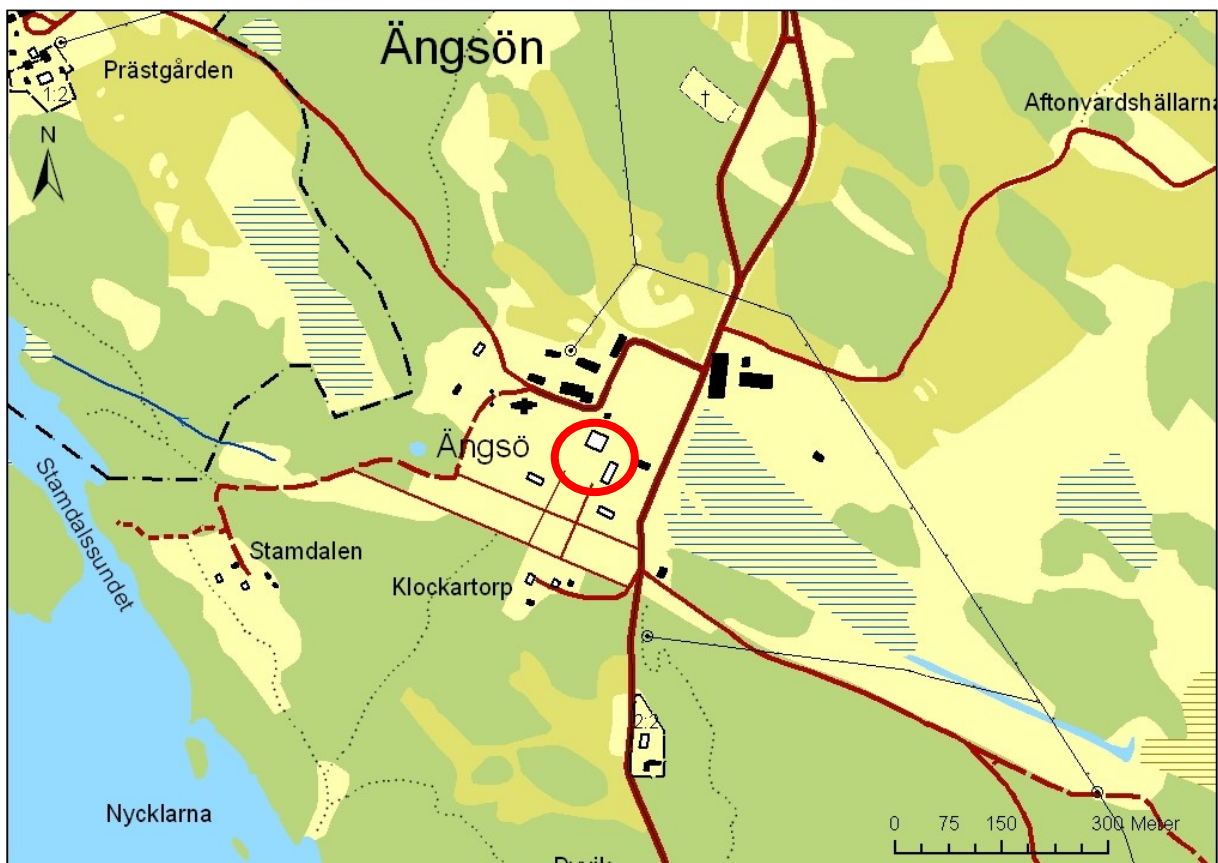
ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-44-7

Inledning

Ängsö slott ligger ett par mil sydost om Västerås på ön Ängsön i Ängsöarkipelagen vid Mälaren. Ängsö skyddades ursprungligen som naturpark men är sedan 1965 naturreservat. Naturreservatet utgörs av Ängsö församling och omfattar av ca 23 öar, där Ängsön och Långholmen är de två största. Det omväxlande natur- och kulturlandskapet karaktäriseras delvis av ett småskaligt jordbrukslandskap och på Ängsön och Långholmen bedrivs fortfarande jordbruk. Ängsö slott ägdes som fideikommiss av släkten Piper mellan 1710 till 1971. Slottet såldes 1971 till Västerås stad och Stiftelsen Westmannastiftelsen bildades. Ängsö slottsanläggning byggnadsminnesförklarades 1965.

Ägaren Westmannastiftelsen har ansökt om tillstånd för renovering av trappor åt söder och öster på Ängsö slott och på Östra slottsflygelns östsida. Länsstyrelsen har lämnat tillstånd till arbetet via beslut den 30 juni 2006, dnr 432-6629-06. Vidare har fastighetsägaren även ansökt om byggnadsvårdsbidrag för ovanstående åtgärder. Detta beviljades den 18 juli 2006, dnr 434-7715-05.

Västmanlands läns museum har utsetts till antikvarisk kontrollant för sökta åtgärder. Den antikvariska kontrollen har utförts av Anna Ahlberg bebyggelseantikvarie vid Västmanlands län museum som även sammanställt föreliggande rapport.

Karta över Ängsö slottsmiljö. Inom den röda ringen ligger Östra slottsflygel och Slottsbyggnaden.

Historik

Ängsö gods historia sträcker sig tillbaka till medeltiden och nämns först gången under 1100-talet. Det är oklart hur bebyggelsen från den tiden såg ut. En tegelkyrka uppfördes på ön vid mitten av 1300-talet. Under slutet av 1400-talet uppfördes ett befäst stenhus av Bengt Fadersson Sparre. Huset byggdes om på 1630-talet under dåvarande ägare Per Brahes ledning och Christina Piper förvärvade Ängsö 1710 och överlät gården senare till sin son Carl-Fredrik Piper. Han påbörjade en grundlig ombyggnation och modernisering. Han anlät arkitekten Carl Hårleman som lade till en fjärde våning på slottet. Före Pipers tid hade det funnits åtminstone två träflyglar till slottet. De kompletterades under denna tid med två flyglar i sten och är troligen också är ritade av Hårleman. Något senare, 1761 påbörjades arbetet med att uppföra den östra flygeln efter ritningar av F W Hoppe. De äldre träflyglarna revs. Under 1700-talets första hälft anlades slottsparken. Slottet stod obebott under slutet av 1800-talet och användes som magasin. På 1960-talet restaurerades slottet av Hedvig Piper i samarbete med Riksantikvarieämbetet och det utnämndes till byggnadsminne år 1965. Idag hålls slottet öppet för allmänheten och är ett utvecklat besöksmål ägt av företaget Westmannaturism. Här erbjuds guidade visningar, konserter, julmarknader och konstutställningar. På senare tid har slottsparken restaurerats med 1700-talets utseende som förebild.

Byggnadsvårdsåtgärder

Under sommaren 2006 påbörjades arbetet med omläggning av trappan på Östra slottsflygeln. Trappan som är uppförd under 1900-talets mitt har en terrassyta med trappor på vardera sida om. Fronten till trappan är putsad och ett smitt trappräcke följer trappen och terrassen på dess yttersida. Enligt Freddie Piper kommer trappräcket ursprungligen från Enköpings stadshotell. Vid trappans och dörrpartiets placering fanns tidigare en större port som sträckte sig genom hela byggnaden in mot slottsmiljöns gård- och parkmiljö. Enligt familjen Piper har där alltid varit fuktigt och man misstänker att det finns en fuktåder på platsen. Den befintliga trappan var kraftigt fuktskadad, kalkplattor vittrade och fogar saknades eller var lösa. Puts lossade och utfällningar förekom på trappans kortsida. Vid anslutningen mellan trappan till byggnadens fasad fanns håligheter. En felaktig lutning på planstegen medförde att vatten rann ner mellan trappa och fasaden samt blev stående kvar på planstegen. Trappan var satt i sand och sättstegen och trappans kortsida var putsat med ett cementbruk. Den stora terrassytan visade sig ha släppt igenom mycket fukt.

Trappa och terrass på östra slottsflygeln innan restaureringsarbetet påbörjats.

Terrassens front vittrade kraftigt. Fronten, bestående av cementbruk, var struket med ett asfaltliknande material i tjocka lager. Detta förekommer på grunden runt hela slottsflygeln.

Detaljbild på den vittrande fronten och trappräckets infästning i terrassen. Räckets nedre del är kraftigt rostangripet vilket är ett resultat av den fuktiga miljön.

Frostsprängning mellan kalkstenen och trappräcket.

Trappräcket med rostangrepp.

Sättstegen är delvis bestrukna med det asfaltliknande materialet och vittrar kraftigt.

Trappstegen åt söder, innan restaureringen.

Trappstegen åt norr, innan restaureringen.

Vid arbetet med att lägga om trappan så märktes kalkstenarna upp och plockades bort. Befintlig lös cementputs knackades bort med noggrannhet och försiktighet. Det visade sig att trappens sand var mycket fuktig. Troligen har den stora ytan för terrassen och dess nästan obefintliga fogar släppt igenom mycket fukt som därefter haft svår att tränga ut i kombination med den naturligt fuktiga miljön och byggnadens i övrigt täta grund. Grunden är målad med ett asfaltliknande material i tjocka lager. Trappen fick därmed stå och ventileras och torka ut under sommaren. Därefter fylldes det på med ny torr sand. Efter diskussioner med länsstyrelsen gavs tillstånd att gjuta sättstegen i cementbruk och kalkstenen lades direkt i ett tunt kalkbruk direkt i sanden. Därefter putsades kortsidan och kalkstenen fogades, efter instruktion från länsstyrelsen, med kalkputs. En fog i kalkbruk ströks även mellan trappan och grunden på flygeln. De nedersta två decimetrarna på trappans kortsida putsades med ett hydrauliskt kalkbruk för att minska fuktvandring från marken. Det avvaktades med avfärgning av putsen. Trappträcket borstades från rost och behandlades därefter med blymönja, efter länsstyrelsens instruktion, och målades därefter med svart linoljefärg. Trappträcket gjöts dessutom fast i ett hårt bruk, då entreprenören inte på annat sätt kunde garantera dess säkerhet.

Efter att trappträcket, kalkstenarna och sättsanden tagits bort.

Det asfaltliknande materialet och cementbruket avlägsnades så mycket som var möjligt.

Detalj av planstegen.

Detalj av planstegen.

Bakom cementbruket var materialet poröst och väldigt fuktigt. Svårigheter uppstod när cementbruket avlägsnades och materialet var så poröst att det lossnade vid minsta vidröring.

Detalj av trappan efter borttagande av cementet.

Trappräckets stödben var så sönderrostat att delar fick tas bort för att garantera hållfastheten.

Kortsidan på trappen putsades med kalkbruk. De nedersta två decimetrarna putsades med ett hydrauliskt kalkbruk för att minska fuktoandring från marken. Kalkstensplattorna lades i ett tunt kalkbruk direkt i sand och fogades med kalkbruk.

Sättstegen gjöts i cementbruk.

Trappräcket gjöts i ett hårt bruk. Stödbenen förlängdes med hjälp av en smed.

Stenarna på trappan vid slottets huvudentré låg löst och ojämnt. Även här saknades det fog. Stenarna lyftes och jämnades till och ny fog av kalkbruk ströks där så behövdes. Vissa ojämnheter fylldes även upp med bruk.

Trappstegen vid slottets huvudentré låg löst och ojämnt.

Trappan innan åtgärderna.

Trappan på slottets östra sida behandlades delvis lika som trappan vid Östra flygeln. Även denna trappa var fuktig. Trappan revs dock inte utan justerades. Stenarna fogades med kalkbruk och kortsidan putsades, även den med kalkbruk. På slottets östra fasad återfanns två ytor, på vardera sida om dörren, där putsen kraftig lossnat. Putsen som var ett cementbruk knackades ned och lagades upp med ett luftkalkbruk. För kulörvalet togs uppstrykningsprover fram och där en enig grupp bestående av fastighetsförvaltare, entreprenör, antikvarisk kontrollant och Catharina Piper och Åke Nisbeth beslutade kulörvalet. Efter avfärgning under hösten 2006 konstaterades det att färgen trots allt fick en för avvikande kulör. En ny avfärgning sköts på framtiden.et

Trappan på slottets östra sida innan åtgärderna. Putsen på trappans front vittrade och det asfaltliknande materialet skymtar under putsen.

Detalj av trappan innan åtgärderna.

Slottets östra trapp med ny puts.

Delar av putsen på östra fasaden lagades.

Den nya putsen på fasaden fick en för ljus infärgning. Vid besök våren 2009 hade delar av putsen lossnat.

Resultat

Västmanlands läns museum har anlåtats som antikvarisk kontrollant vid renovering av trappor åt söder och öster på Ängsö slott och på östsidan på Östra slottsflygeln. Renoveringen av trapporna genomfördes under juli, augusti och september 2006. Vid det avslutande putsstrykningarna var utomhustemperaturen för låg och putsarbetets kvalitet kunde därför ej garanteras. Arbetet uppsköts till våren 2007. Vid besiktning av trappan sommaren 2007 har puts fallit loss, fogar lossnat samt utfällningar på trappans kortsida upptäckts. Vid besiktningen konstaterades att trappans sättsand fortfarande var fuktig troligtvis och delvis på grund av den naturliga fuktåder som går genom huset. Vid diskussioner har hantverkaren lovat att sätta om trappan för att på något sätt kunna kanalisera den fuktgenomströmning som sker. Detta genomfördes dock inte under 2007, delvis på grund av det dåliga och regniga vädret. Arbetet skulle därför genomföras under senvåren 2008. Ett stort behov fanns att låta trappans befintliga sand m.m ordentlig torka ut samt undersöka möjligheterna till att avleda fukt. I en sådan fuktig miljö med en oklar fuktavrinning är det även en svår avvägning att använda kalkbruk i både fog och puts. Diskussioner om materialval har skett under projektet då både entreprenör, beställare och kontrollant ifrågasatt konstruktion och materialval. Önskemål har funnits om att utreda en annan lösning på konstruktionen eller val av andra material. Länsstyrelsen har dock vidhållit sitt beslut. På slottets östra fasad genomfördes putslagningar som avfärgades på senhösten 2006. De fick en alltför avvikande nyans från den befintliga avfärgningen. En ny avfärgning planerades under senare del av året men blev aldrig av.

Vid besök våren 2009 var trappans status i allt sämre skick. Kalkstensplattor har spruckit och ligger löst, sättstegen vittrar och det syns tydliga utfällningar på trappans front.

Utifrån en sammantagen bedömning valde Västmanlands läns museum att den 15 oktober 2007 ej godkänna genomförda åtgärder utan avvakta på de justeringar som skulle genomföras under 2008. Vid besök vid Ängsö slott under våren 2009 konstaterades att åtgärderna inte genomförts och att trappans status var i ett allt sämre skick. Läns museet rekommenderade därför länsstyrelsen att utreda ärendet vidare för att hitta en bättre lösning för trappan. En utredning har därefter genomförts liksom förbättringsåtgärder.

Ängsö slott våren 2009, vid östra trappan skyntas den nya putsen på fasad och trappans front.

Litteratur och källor

Alenius, H., & Ström, K. (2004) *Synnerligen märkliga – byggnadsminnen i Västmanlands län*. Västerås. Västmanlands läns museum, Västmanlands Hembygdsförbund, Årsbok 79, 2003–2004.

Nisbeth, Åke. (2011). *Engsö slott*. Stockholm.

Västmanlands läns museum, topografiskt arkiv, "Ängsö slott".

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 060018
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	432-6629-06 434-7715-05
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Ängsö gård 2:1
<i>Landskap:</i>	Västmanlands landskap
<i>Län:</i>	Västmanlands län
<i>Socken:</i>	Ängsö socken
<i>Kommun:</i>	Västerås kommun
<i>Beställare:</i>	Westmannastiftelsen Anders Soldervik Ängsö slott, Svinhuset 725 98 VÄSTERÅS
<i>Entreprenör:</i>	Köpings Mur & Husreovering Hans Mattson Borsingbyv. 2 731 97 KÖPING
<i>Antikvarisk kontroll:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk kontrollant Anna Ahlberg Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS

Bildförteckning

Bild id	Fotograf
Vlm-B104618-32	Anna Ahlberg
karta	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-02	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-10	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-01	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-05	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-07	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-03	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-09	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-06	Anna Ahlberg
Vlm-B104622-08	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-22	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-24	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-25	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-26	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-23	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-27	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-28	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-36	Anna Ahlberg
Vlm-B104618-37	Anna Ahlberg
Vlm-B104630-01	Anna Ahlberg
Vlm-B104630-03	Anna Ahlberg
Vlm-B104621-29	Anna Ahlberg
Vlm-B104621-30	Anna Ahlberg
Vlm-B104621-31	Anna Ahlberg
Vlm-B104621-32	Anna Ahlberg
Vlm-B104630-06	Anna Ahlberg
Vlm-B104621-33	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2323	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2283	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2284	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2285	Anna Ahlberg
vlm-kmvaa-2321	Anna Ahlberg

– en del av Region Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-44-7